

Hydepark – 4 noiembrie 2011

Bizantinism și revoluție: Despre Gheorghiu-Dej

Despotul comunist al României, Gheorghe Gheorghiu-Dej (1901-1965) a fost un stalinist înăscut, marcat de dureroase complexe de inferioritate, înainte de toate în raport cu mai vechii membri ai PCR. Nu a fost un cominternist prin educație, precum Ana Pauker, Iosif Chisinevski și Petre Borilă, ci prin vocație.

Fostul proletar devenit revoluționar de profesie, avea o capacitate unică de a manipula relațiile dintre colaboratorii săi. Detesta intelectualii, dar știa cum să-i ademenească, în unele cazuri chiar să-i seduca (Mihai Ralea, G. Călinescu, M. Sadoveanu). Raporturile sale cu ilegalii au fost întodeauna tensionate. Pe vechii ceferiști, Vasile Bagu, Constantin Doncea și Dumitru Petrescu i-a suspectat mereu de conspirații și de tentative de a-i submina autoritatea în partid. Pe Gh. Vasilichi, petrolistul din Ploiești revenit în țară după participarea la rezistența franceză și detenția în lagărele naziste, l-a marginalizat rapid după un foarte scurt stagiul ca membru al Biroului Politic și ministru al educației. L-a detestat pe Alexandru Iliescu și nu mai puțin s-a temut de alți ilegalii între care rivalul său de la Tg. Jiu, Ovidiu Sandru.

Necrologul publicat la moartea lui Gheorghiu-Dej – "Amintirea tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej, veșnic vie în inimile partidului, ale clasei muncitoare, ale întregului popor" redactat de o echipă condusă de Leonte Rautu, aprobat de Nicolae Ceaușescu, Bodnăraș și Maurer, repetă istoria PCR așa cum fusese ea formulată după Plenara din noiembrie-decembrie 1961. De altfel, în august 1964, Ion Vințe (Janos Vincze), tătorul Comisiei Controlului de Partid, publicase în "Scînteia" un veninos articol în care relua acuzațiile aberante contra grupului Foris-Koffler considerat responsabil de sabotarea organizării mișcării de partizani în România. În același articol, Vințe relua calomniile împotriva lui Lucrețiu Pătrașcanu.

Necrologul lui Dej, ca și discursurile lui Maurer, Chivu și Ceaușescu accentuau rolul său crucial în "lupta împotriva fracționismului" și "păstrarea unității de monolit a conducerii partidului". Merită observat că în discursul său, Ceaușescu făcea una din referințe la defunct fără să mai folosească apelativul magic "tovarăș". Cîteva săptămâni mai târziu, portretele lui Dej, aflate în săli de clasă în toate școlile din România, erau înlocuite cu stema țării. Voi analiza într-un alt articol mecanismele "de-dejizării".

Pentru Gheorghiu-Dej era o chestiune de supraviețuire politică felul cum se scria istoria partidului. Manicheist convins, judecând leninist în temeni de "care pe care", educat în închisori pe baza scrierilor lui Stalin, Dej nu avea răbdare pentru îndoieli ori analize teoretice. Parte din ura sa față de Miron Constantinescu ținea de faptul că acesta, deși un marxist dogmatic, avea totuși o pregătire teoretică (studiase sociologia sub îndrumarea lui Dimitrie Gusti și H. H. Stahl). Nu mai vorbesc de aversiunea în raport cu Lucrețiu Pătrașcanu, unul dintre foarte pușinii intelectuali veritabili din elita PCR. A propos de Miron Constantinescu, acesta mărturisea într-o discuție privată în anii 60 că "Dej a fost cel care a întors metodele bizantine în viața PCR". Evident, era o exagerare, întrucât bizantinismul se îngemănase cu fanatismul ideologic încă de la fondarea respectivului partid.

La 23 august 1964, Gheorghiu-Dej se găsea într-o poziție sigură: întreg Biroul Politic era format din devotații săi. Partidul fusese epurat cu atâtea ocazii încât nimănui nu-i mai trecea prin minte să se angajeze într-o acțiune anti-Dej. Nimeni nu se aștepta ca peste doar câteva luni lucrurile se vor schimba esențial. Recunoscut de sovietici, chinezi, iugoslavi drept un lider comunist respectabil, Dej era tot mai mult acceptat ca om de stat de cercurile vestice. În cercetările mele în arhiva Biroului Politic, am citit relatarea premierului Maurer după vizita în Franța în 1964. Întrebat de Dej asupra raporturilor de putere din jurul generalului de Gaulle, obsecviosul Maurer îi răspundea spunând că ele erau similare celor din conducerea RPR! Cu același prilej, îi transmitea lui Dej salutul președintelui francez.

Nicolae Ceaușescu nu făcea parte din anturajul imediat al primului secretar, lucru care avea să-l obsedeze. În anii de după moartea lui Dej, Ceaușescu avea să vorbească în ședințele de Comitet Executiv de faptul că "în ultima sa perioada de viață, Dej s-a îndepărtat de nucleul sănătos al conducerii de partid". Își reamintea faptul că Dej petrecuse revelionul anului 1965, ultimul din viața sa, în compania unor vizitatori străini, iar nu a "tovarășilor" din Biroul Politic.

Vizitele delegațiilor PCUS la București în 1963 și 1964 arătau cât de mult se schimbaseră în raporturile dintre București și Moscova. Același Dej care încă în 1961 se făcea ecoul umil al pozițiilor anti-chineze și anti-albaneze ale lui Hrusciiov, răspundea cu aplomb criticilor formulate Nikolai Podgornîi și ceilalți reprezentanți ai Kremlinului. Era însă atent ca în ședințele Biroului Politic să atragă atenția asupra riscurilor de a nu se cădea în "capcana naționalismului burghez". Limitele antisovietismului erau cele dictate de interesele elitei dominante. Sentimentele naționale ale românilor erau doar țesătura nervoasă pe care se clădea ideologia noii linii. Trebuie amintită importanța publicării, tot în 1964, la Editura Academiei, a volumului "Marx despre români", îngrijit de istoricul Andrei Otetea. Se utiliza prestigiul fondatorului "socialismului științific" pentru a delegitima poziția imperialistă sovietică.

Când a murit, Dej a lăsat în urmă o strategie care putea duce fie spre iugoslavizare (modelul Tito), fie spre albanizare (modelul Enver). Ceaușescu a pretins că merge în direcția unei relative liberalizări, după care a strâns șurubul, a renunțat chiar și la simulacrul de "conducere colectivă", a urmărit construcția unei tiranii autarhice bazate pe supremația unei dinastii roșii narcisiste, inepte și insolente. M-am ocupat pe larg de rolul lui Dej în istoria comunismului românesc în cărțile mele "Fantoma lui Gheorghiu-Dej" (editia a II-a, revăzută și adăugită, postfață de Cristian Vasile, Humanitas, 2008) și "Stalinism pentru eternitate. O istorie politică a comunismului românesc" (traducere de Cristina Petrescu și Dragoș Petrescu, Polirom, 2005). Semnalez aici contribuțiile unora Mioara Anton, Dan Catanuș, Adrian Cioroianu, Dennis Deletant, Gail Kligman, Katherine Verdery, Ken Jowitt, Robert Levy, Ioan Stanomir, Angelo Mitchievici, Doina Jela, Lavinia Betea, Dinu C. Giurescu, Dorin-Liviu Batfoi, Pavel Campeanu, Mircea Stănescu, Marius Oprea, Stelian Tănase, Michael Shafir, Cristian Vasile, Elisabeta Neagoe Pleșa, Liviu Pleșa, Stefan Bosomitu, Constantin Iordachi, Dorin Dobrințu, Mihnea Berindei, Vladimir Socor. Precizez că folosesc conceptul de "bizantinism" pentru a descrie practicile politice manipulative și conspiraționiste ale perioadei Dej, evident inspirate de modelul stalinist. Nu este vorba așadar de vreo desconsiderare a mării tradiții spirituale a Bizanțului.

<http://hydepark.ro/articol/articol/bizantinism-si-revolutie-despre-gheorghiu-dej-98.html>